

Vitenskap og fremskritt

Forskningsresultater bør så langt det er mulig formidles til offentligheten. Gjerne i en tilgjengelig form, men uten at funnene eller analysen overforenkles. Den slags forskningsformidling foregår i dag i flere kanaler. Forskere kommuniserer faglig innsikt gjennom foredrag og undervisning, i kommentarer til media og som deltakere på seminarer og i paneldebatter. Mange forskere er også kompetente brukere av blogger og sosiale medier, hvor allmennheten kan nås uten kompliserende mellomledd. En kanal for forskningsformidling forblir likevel i en ubestridt særstilling: Det vitenskapelige tidsskriftet. Det er i tidsskrift som *IP* den løpende fagdebatten finner sted. Og det er først og fremst på bakgrunn av sine tidsskriftpublikasjoner at forskere opparbeider seg faglig anerkjennelse.

Med sine 73 årganger er *IP* ett av de lengstlevende fagtidsskriftene, også i internasjonal målestokk. Mye har skjedd siden første utgave kom ut i 1938. I tidsskriftets tidlige år kostet et årsabonnement fem kroner, *IP* kom ut med ti hefter per år, og abonnement kunne tegnes på alle landets postkontor. Fremdeles har *IP* en trofast abonnentskare, men har de senere årene også vært tilgjengelig i løssalg hos Narvesen og i elektronisk utgave på idunn.no. Men selv om *IP* gjennom årenes løp har endret både institusjonstilknytning og format flere ganger, er tidsskriftet fortsatt gjenkjennelig: Det løper en klar rød tråd fra første utgaves faglige analyser av aktuelle utenrikspolitiske hendelser og frem til dagens fag- og fokusartikler. Vi tror en viktig forklaring på at *IP* har overlevd som fagtidsskrift ligger nettopp i dette: Evnen til å tilpasse format og innpakning til samfunnsutviklingen, men likevel bevare en gjenkjennelig faglig profil.

Denne observasjonen gjør oss optimistiske på *IP*s vegne, når tidsskriftet fra og med neste nummer går inn i en helt ny fase og blir et heldigitalt og åpent tilgjengelig vitenskapelig tidsskrift. Omleggingen og omstillingen til et papirløst samfunn har vært varslet lenge, også i tidsskriftbransjen. Selv om vi gjerne hadde sett at *IP* levde enda noen år på papir, er tallenes tale nokså entydig: I likhet med medier flest leses *IP*-stoff i større grad enn før elektronisk og selektivt. Overgangen til heldigitalt tidsskrift kan altså for *IP*s del i stor grad betraktes som en tilpasning til et endret brukermønster. Men Open Access kan også betraktes som et mer ideologisk prosjekt. «Målet er at all forskning skal publiseres åpent», uttalte kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen nylig til *Klassekampen*. Denne grunntanken, som handler om at forskning er et fellesgode og derfor bør være fritt tilgjengelig, slutter *IP*-redaksjonen seg uforbeholdent til. Den ideologiske begrunnelsen går også

hånd i hånd med økonomiske incentiver – Norges forskningsråd er blant dem som har vært tydeligst på at finansieringsordningen for tidsskrift i fremtiden kun vil gjelde Open Access-tidsskrift.

Argumentene mot Open Access er etter hvert godt kjent og belyst. Blant de mest vektige er frykten for at useriøse aktører vil kunne ta seg til rette, og at kostnadene ved å lage tidsskrift i praksis skyves over på forfatterne. Det siste vil også kunne åpne for uheldige utslag. I ytterste konsekvens er det mulig å tenke seg at forfattere med og uten publiseringsmidler vil forskjellsbehandles. Slike innvendinger er det nødvendig å ha bevissthet rundt. For *IPs* del mener vi imidlertid det er liten grunn til bekymring. Hva gjelder useriøse aktører, er det verdt å minne om at etablerte kriterier for vitenskapelig publisering også gjelder for Open Access-tidsskrift. I Norge er det for eksempel Norsk samfunnsfaglig datatjeneste (NSD) som registrerer og godkjenner hvilke vitenskapelige publiseringskanaler som gir uttelling i finansieringssystemet. Det er også en kjensgjerning at forskere flest har – og bør ha – god oversikt over tidsskriftporteføljen innenfor egne fagfelt. Dermed kan de useriøse aktørene nokså enkelt lukes ut. Spørsmålet om forfatterbetaling er noe mer komplekst, ettersom det også berører det mer prinsipielle spørsmålet om hvem som *bør* betale for at forskning tilgjengeliggjøres. Men om vi tar i betraktning at mange forskningsinstitusjoner allerede har eller er i ferd med å etablere egne publiseringsfond, mener vi forfatterbetaling rent praktisk fremstår som mer u dramatisk. For *IPs* del vil vi også gi forfattere uten publiseringsmidler mulighet til å søke om betalingsfritak (en såkalt «waiver»).

Vi i *IP*-redaksjonen møter altså overgangen til Open Access med positive forventninger. Vi tror økt tilgjengelighet vil styrke *IP* som fagtidsskrift og som arena for aktuelle debatter om internasjonale spørsmål. *IP* vil bli mer attraktivt for forfattere og mer synlig for leserne, samtidig som driften av tidsskriftet effektiviseres og profesjonaliseres. På det siste punktet tillater vi oss imidlertid å legge inn en liten parentes: I forlengelsen av Open Access-debatten oppfatter vi nemlig at det er et generelt ønske – politisk og forskningsbyråkratisk – om at driften av tidsskriftene skal effektiviseres i den grad det er mulig. Overgangen til digitale plattformer og innføring av forfatterbetaling fører tidsskriftene et steg nettopp i en slik retning. Det tror vi er bra. Samtidig vil vi understreke viktigheten av at tidsskriftene faktisk avses med nok tid og ressurser til å kunne utøve kvalitetskontroll av og formidle faglig stoff. Allerede er det slik at selve kjernen i denne kvalitetssikringen, fagfellevurderingen, foregår på dugnadsbasis. Fagfellene kompenseres ikke, verken i tid eller penger, og siden de fleste tidsskrift anonymiserer fagfeller og forfattere overfor hverandre, får de heller ingen offentlig heder. I en tid der forskningstid er et begrenset gode, og kampen om prosjektmidlene og publikasjonspoengene dominerer forskerhverdagen, frykter vi at fagfelleordningen vil komme under økt press i tiden som

kommer. Den bevisstheten er det verdt å ha, for uten fagfellenes frivillige innsats kollapser fagtidsskriftene. Vi opplever at den faglige delen av arbeidet i liten grad er et tema når tidsskriftordningen debatteres. Det er beklagelig, for prosessen fra innsendt manus til publisert fagartikkel er tid- og arbeidskrevende. Tidsskriftredaksjonene må ha tid, ressurser og kompetanse til å gi faglig begrunnede vurderinger og til å løse forfatterne gjennom minst én runde med fagfellevurdering. Vi i *IP* er heldige fordi vi har en eier som har sett verdien av tidsskriftarbeid og derfor allokerer tid slik at forskere kan påta seg redaktørværet. Men generelt observerer vi med en viss undring at redaksjonens arbeid gjerne er den delen av tidsskriftproduksjonen som er vanskeligst å finansiere.

IPs overgang til Open Access har utløst et forlagsbytte. Fra og med neste nummer vil tidsskriftet utgis av Cappelen Damm Akademisk, i samarbeid med Nordic Open Access Scholarly Publishing (NOASP). Vi gleder oss til å ta fatt på dette samarbeidet. Det betyr samtidig at den siste papirutgaven av *IP* også blir den siste utgaven vi lager i samarbeid med Universitetsforlaget. Det er litt vemodig. *IP* har hatt sju gode år hos UF, og samarbeidet har etter vår mening bidratt til å profesjonalisere det redaksjonelle arbeidet og styrke *IP* som fagtidsskrift. Vi vil benytte anledningen til å takke våre mange dyktige partnere i UF for godt samarbeid. I tidsskriftansvarlig Nils Lahlum har vi hatt en profesjonell og faglig dyktig sparringspartner, og dialogen med ham har vært en udelt glede. Vi vil også rette en stor takk til Gerd Granhaug, som har gjort en uvurderlig jobb som redaksjonssekretær for *IP* siden 2009. Gerds grundighet og ordenssans har vært til stor hjelp i arbeidet med *IP*, hvor en ny «deadline» aldri er langt unna og påminnelser fra redaksjonssekretæren er en integrert del av den redaksjonelle rutinen. Takk også til *IPs* faste korrekturleser Gunvor Hogstvedt Ruberg for etterrettelig arbeid gjennom mange år.

Helt avslutningsvis noen ord om det overordnede temaet for denne utgaven. Når dette nummeret av *IP* utkommer, er FNs klimatoppmøte i Paris bare dager unna. Det overordnede målet er å bli enige om en ny klimaavtale som skal gjelde fra 2020. Det går mot tøffe forhandlingsrunder. Vi kan vente oss mange utspill, analyser og debatter om utslippsmål og byrdefordeling, og om forholdet mellom fattige og rike land. I fokusspalten belyser vi noen aktuelle aspekter ved denne nær forestående «klimakampen», som vanlig med bidrag både fra forskere og praktikere. For bokspaltens del er den viktigste saksopplysningen denne gang at vi har fått nye bokredaktører. Vi ønsker å takke Morten S. Andersen for vel utført jobb, og ønsker Minda Holm og Bjørnar Sverdrup-Thygeson velkommen som nye medlemmer av *IP*-redaksjonen!

God lesning!

Kristin Haugevik og Julie Wilhelmsen, redaktører